

บทบาทของครูในการใช้คำถามเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมทักษะการพูด ของเด็กปฐมวัย

ชมพูปราว มิ่งมงคล^{1*}, สยมพร ทองเนื้อดี² และ พิษญาดา ดำแก้ว³

^{1,2,3} วิทยาลัยการศึกษาปฐมวัย สถาบันสารสนเทศเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ

*Corresponding author e-mail: Chompoopraw.ming@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) 4 มกราคม 2569

วันที่รับบทความฉบับแก้ไข (Revised) 30 มีนาคม 2569

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) 1 เมษายน 2569

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของครูในการใช้คำถามเพื่อส่งเสริมทักษะการพูดของเด็กปฐมวัย โดยบูรณาการพื้นฐานทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของฌ็อง เปียเจต์ ทฤษฎีสังคมวัฒนธรรมของเลฟ วีกอตสกี แนวคิดนั่งร้านทางภาษาของเจอร์โรม บรุนเนอร์ แนวคิดการเรียนรู้เชิงสืบเสาะ ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย และการบูรณาการภาษา การคิด และอารมณ์ในกระบวนการเรียนรู้

การสังเคราะห์องค์ความรู้พบว่า การพัฒนาทักษะการพูดของเด็กปฐมวัยไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสรีรวิทยาเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาษา ประสบการณ์ การคิด และสภาวะอารมณ์ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยครูมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้อำนวยความสะดวกทางภาษา ที่ใช้คำถามอย่างมีคุณภาพในการกระตุ้นการคิด การสำรวจ และการสื่อสารที่มีความหมาย บทความนี้ได้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการใช้คำถามของครูใน 5 มิติ ได้แก่ (1) มิติการชวนคิดอย่างอ่อนโยน เพื่อเปิดพื้นที่การสำรวจ (2) มิติการสร้างวงสนทนา ให้อบอุ่นหนุนอารมณ์เชิงบวก (3) มิติการต่อยอดบทสนทนาอย่างใส่ใจ เพื่อพัฒนาการคิดระดับสูง (4) มิติของภาษาจากประสบการณ์รอบตัว ที่ช่วยเชื่อมโยงการเรียนรู้เชิงสืบเสาะ และ (5) มิติการเป็นแบบอย่างคำพูดสวยงาม ที่หล่อหลอมทักษะทางสังคมและอารมณ์ มิติเหล่านี้ช่วยเปลี่ยนห้องเรียนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิด การสื่อสาร และการพัฒนาทางอารมณ์อย่างบูรณาการ ส่งผลให้เด็กกล้าแสดงออก มีความมั่นใจ และพัฒนาทักษะการพูดอย่างสมบูรณ์ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญสู่การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

คำสำคัญ: ทักษะการพูดเด็กปฐมวัย, การใช้คำถามของครู, สภาพแวดล้อมทางภาษา, การศึกษาปฐมวัย

THE ROLE OF TEACHERS IN USING QUESTIONS TO CREATE A LEARNING ENVIRONMENT THAT PROMOTES SPEAKING SKILLS IN EARLY CHILDHOOD

Chompoopraw Mingmongkol ^{1*}, Sayomporn Tongnurdee ² and Pichayada Damkeaw ³

^{1,2,3} Early Childhood Education College, Sarasas Suvarabhumi Institute of Technology

*Corresponding author e-mail: Chompoopraw.ming@gmail.com

Abstract

This academic article aims to examine and synthesize concepts, theories, and related literature concerning the role of teachers in using questioning techniques to promote speaking skills among young children. The study integrates key theoretical foundations, including Piaget's theory of cognitive development, Vygotsky's sociocultural theory, Bruner's concept of language scaffolding, inquiry-based learning approaches, as well as perspectives on language-rich environments for early childhood, and the integration of language, cognition, and emotion in the learning process.

The synthesis reveals that the development of young children's speaking skills is not solely dependent on physiological factors, but emerges from the interaction among language, experiences, thinking processes, and emotional states within a supportive learning environment. Teachers play a crucial role as language facilitators, employing high-quality questioning to stimulate thinking, exploration, and meaningful communication.

This article proposes new insights into teachers' use of questioning across five dimensions: (1) gentle questioning that encourages thinking and opens spaces for exploration; (2) creating a warm and emotionally supportive dialogue environment; (3) extending conversations thoughtfully to promote higher-order thinking; (4) connecting language to real-life experiences to support inquiry-based learning; and (5) modeling refined and positive language that fosters social and emotional development.

These dimensions contribute to transforming the classroom into a learning community that supports integrated development in thinking, communication, and emotional growth. As a result, children become more confident, expressive, and capable in their speaking abilities, forming a strong foundation for lifelong learning.

Keywords: Early Childhood Speaking Skills, Teacher Questioning, Language-Rich Environment, Early Childhood Education

บทนำ

ในปัจจุบันการพัฒนาทักษะการพูดของเด็กปฐมวัยยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมอย่างจริงจัง เนื่องจากเด็กจำนวนไม่น้อยยังประสบข้อจำกัดด้านการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นการพูดไม่ชัด การไม่กล้าแสดงออก หรือการขาดความสามารถในการถ่ายทอดความคิดอย่างเป็นระบบ อีกทั้งบริบททางภาษาภายในครอบครัวที่ใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นหลักทำให้เด็กไม่คุ้นเคยกับภาษาไทยมาตรฐาน นอกจากนี้ การใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น โทรศัพท์มือถือหรือโทรทัศน์เป็นเวลานานโดยขาดการชี้แนะจากผู้ใหญ่ ส่งผลให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์ทางภาษาลดลง ขาดโอกาสในการฝึกพูดและแลกเปลี่ยนความคิดกับผู้อื่น ซึ่งมีงานวิจัยชี้ให้เห็นว่าการใช้สื่อหน้าจอในระยะเวลาที่มากเกินไปสัมพันธ์กับพัฒนาการทางภาษาที่ล่าช้า (ธนภรณ์ จรรยาขันติกุล และคณะ, 2568) ขณะเดียวกัน แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นคำตอบที่ “ถูกต้องตามแบบ” หรือการให้คำตอบล่วงหน้า ยังจำกัดโอกาสของเด็กในการคิดและสื่อสารด้วยตนเอง ส่งผลให้เด็กฝึกใช้ภาษาน้อย ขาดความมั่นใจในการพูด และไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ปัญหาเหล่านี้ยังสัมพันธ์กับกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้คิดและแสดงออกอย่างอิสระ ครูบางคนยังคงมุ่งเน้นคำตอบที่สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้สอน มากกว่าการรับฟังความคิดเห็นของเด็ก ส่งผลให้เด็กขาดความมั่นใจในการสื่อสาร ไม่สามารถถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก หรือความต้องการของตนได้อย่างตรงไปตรงมา อีกทั้งการสื่อสารในบางห้องเรียนยังจำกัดอยู่ในกรอบที่ครูเป็นผู้ชี้แนะ ซึ่งลดโอกาสของเด็กในการคิด วิเคราะห์ และสื่อสารด้วยตนเอง นอกจากนี้ ยังพบว่า ครูปฐมวัยบางแห่งมีการจัดประสบการณ์ทางภาษาที่ใกล้เคียงกับการสอนในระดับประถมศึกษาปีที่ 1 เพื่อสนองความคาดหวังของผู้ปกครองที่ยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กแบบองค์รวม (กนกอร ยังน้อย และคณะ, 2568) ส่งผลให้ปัญหาไม่ได้จำกัดเพียงด้านภาษาเท่านั้น หากยังส่งผลต่อพัฒนาการด้านอารมณ์และสังคมของเด็กในระยะยาวอีกด้วย

การสื่อสารนับเป็นหัวใจของกระบวนการเรียนรู้ในทุกช่วงวัย โดยเฉพาะในระดับปฐมวัยซึ่งเป็นช่วงที่สมองและพัฒนาการทางภาษามีการเติบโตอย่างรวดเร็ว การพูดจึงมิได้เป็นเพียงทักษะในการถ่ายทอดความหมาย แต่ยังเป็นเครื่องมือในการคิด การแสดงออก และการสร้างความเข้าใจต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว เด็กใช้การพูดเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้สึก ความต้องการ และความคิดของตน (ศุภวัฒน์ บุญนาดี และคณะ, 2566) ขณะเดียวกัน เด็กก็เรียนรู้ผ่านกระบวนการสนทนาและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งช่วยให้เกิดความเข้าใจใหม่ ๆ อยากรู้ก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นการใช้คำถามของครูในลักษณะเทคนิคหรือรูปแบบคำถามเป็นรายข้อ แต่ยังคงขาดการบูรณาการการใช้คำถามร่วมกับการจัดสภาพแวดล้อมทางภาษาและการส่งเสริมมิติด้านอารมณ์อย่างเป็นระบบ การพัฒนาทักษะการพูดจึงควรเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่บูรณาการอยู่ในทุกกิจกรรมการเรียนรู้ มิใช่จำกัดอยู่เพียงในชั่วโมงสอนภาษาเท่านั้น

ในบริบทของการศึกษาปฐมวัย “การพูด” มิได้เป็นเพียงเป้าหมายของการเรียนรู้ หากเป็นเครื่องมือสำคัญที่เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงศักยภาพทั้งด้านความคิด อารมณ์ และการสื่อสาร เด็กที่มีโอกาสพูดอย่างสม่ำเสมอจะได้ฝึกการเรียบเรียงความคิด การใช้ภาษาอย่างถูกต้อง และการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างเหมาะสม ทั้งยังส่งผลโดยตรงต่อพัฒนาการทางภาษา สังคม และอารมณ์ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้ขั้นสูง นอกจากนี้ การพัฒนาการสื่อสารยังเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับความฉลาดทางอารมณ์ เด็กที่ได้รับการส่งเสริมให้สื่อสารและตระหนักรู้อารมณ์ของตนเองย่อมสามารถสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีความเห็นอกเห็นใจ ตลอดจนปรับตัวต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม (นาตยา หกพันนา และคณะ, 2565) อยากรู้ก็ตาม ยังพบช่องว่างทางวิชาการในด้านการอธิบายบทบาทของครูในการใช้คำถามควบคู่กับการออกแบบสภาพแวดล้อมทางภาษาอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งเชื่อมโยงทั้งการคิด การสื่อสาร และพัฒนาการทาง

อารมณ์ของเด็ก ด้วยเหตุนี้ “ครู” ในฐานะผู้ออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้จึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพูดของเด็ก โดยเฉพาะการใช้ “คำถาม” เป็นเครื่องมือที่ช่วยเปิดพื้นที่ให้เด็กคิดสำรวจ แสดงความคิดเห็น และเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนตัวเข้ากับการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความหมาย

การตั้งคำถามของครูที่มีคุณภาพควรเป็นคำถามที่กระตุ้นให้เด็กคิดอย่างมีระบบ เปิดโอกาสให้เด็กใช้เหตุผลและประสบการณ์ของตนในการอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ การใช้คำถามที่เหมาะสมช่วยให้เด็กได้ฝึกคิด วิเคราะห์ ฟัง และพูดอย่างสอดคล้องประสาน ซึ่งล้วนเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาทักษะการสื่อสารอย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้ คำถามที่มีลักษณะเชิงสร้างสรรค์ยังช่วยสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างครูกับเด็ก ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าตนมีคุณค่า ได้รับการยอมรับ และมีความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นมากขึ้น

สภาพแวดล้อมทางภาษาที่มีคุณภาพในห้องเรียนปฐมวัยจึงเกิดขึ้นจากการใช้คำถามของครูอย่างมีจุดมุ่งหมายและต่อเนื่อง ครูที่สามารถออกแบบคำถามได้อย่างหลากหลายและเปิดโอกาสให้เด็กตอบอย่างอิสระ จะช่วยให้เด็กมีคลังคำศัพท์เพิ่มขึ้น พัฒนาทักษะการเรียบเรียงประโยค และสามารถสื่อสารเชิงเหตุผลได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งคำถามยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ครูเข้าใจระดับความคิดและพัฒนาการทางภาษาของเด็ก ซึ่งสามารถนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับศักยภาพเฉพาะบุคคล ครูจึงจำเป็นต้องจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาอย่างรอบด้าน ทั้งการอ่าน การเขียน และการสื่อสาร โดยสภาพแวดล้อมทางภาษาภายในห้องเรียน (Classroom literacy environment) ควรเอื้อต่อการสนทนาอย่างหลากหลาย (Provide conversation) การอ่านหนังสือร่วมกับผู้ใหญ่ (Reading to child) รวมถึงการมีทรัพยากรทางภาษา (Literacy resources) ที่หลากหลายและเพียงพอ เช่น มุมหนังสือ สื่อทางภาษา เกม บัตรคำ อุปกรณ์เขียน กระดาษ ดินสอ และพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการพูดคุยหรือทำงานร่วมกัน อีกทั้งการจัดโต๊ะและเก้าอี้ควรสอดคล้องกับวัยเด็กเพื่อสนับสนุนให้เด็กเรียนรู้ภาษาได้อย่างเป็นธรรมชาติ (ยุธชัย ศิลาลง, 2566)

ดังนั้น บทบาทของครูในการใช้คำถามจึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสภาพแวดล้อมทางภาษาที่ส่งเสริมการพูดของเด็กปฐมวัย เพราะการตั้งคำถามมิใช่เพียงเทคนิคการสอน หากเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาเด็กในทุกมิติ ทั้งด้านภาษา การคิดเชิงเหตุผล อารมณ์ และสังคม ครูที่ใช้คำถามอย่างมีคุณภาพจะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้เชิงลึก กล้าแสดงออก และสามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งล้วนเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

บทความนี้จึงมุ่งศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้คำถามของครูในบริบทการศึกษาปฐมวัย เพื่ออธิบายบทบาทของครูในการสร้างสภาพแวดล้อมทางภาษาที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะการพูดของเด็ก พร้อมทั้งเสนอแนวทางการพัฒนาเชิงปฏิบัติที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในห้องเรียน ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของครูในศตวรรษที่ 21 และส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยเติบโตเป็นผู้เรียนที่มีความมั่นใจ กล้าคิด กล้าพูด และพร้อมเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการทางภาษา

พัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัยเป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไปและเกิดขึ้นจากการบูรณาการของพัฒนาการหลายด้าน ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้เด็กสร้างความเข้าใจในสิ่งรอบตัวและสามารถเชื่อมโยงความคิดกับประสบการณ์ชีวิตได้ การเรียนรู้ภาษาในช่วง

ปฐมวัยจึงมิใช่เพียงการจดจำคำศัพท์หรือโครงสร้างประโยค แต่เป็นกระบวนการที่เด็กใช้ภาษาเพื่อสร้างความหมาย สร้างความสัมพันธ์ และพัฒนาแนวคิดของตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อเด็กอยู่ในสภาพแวดล้อมทางภาษา (Literacy Environment) ที่เอื้อต่อการสนทนาและการแสดงออกอย่างปลอดภัย

ตามทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของฌ็อง เปียเจต์ ภาษาเป็นองค์ประกอบสำคัญที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาความคิดของเด็กอย่างใกล้ชิด เปียเจต์อธิบายว่า ภาษามีบทบาทต่อพัฒนาการทางสติปัญญา 3 ประการ ได้แก่

1. ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับผู้อื่น ซึ่งเปิดโอกาสให้เด็กได้เข้าสู่กระบวนการทางสังคม
2. ภาษาเป็นสัญลักษณ์ที่ใช้ในการคิดภายใน ทำให้เด็กสามารถจัดระบบความคิดและแทน

ความหมายต่าง ๆ ได้อย่างมีโครงสร้าง

3. ภาษาเป็นกระบวนการภายในที่ช่วยให้เด็กสามารถแก้ปัญหาและจินตนาการได้โดยไม่ต้องอาศัยการกระทำจริงกับวัตถุในสภาพแวดล้อม (สาคร วุฒิสักดิ์ชัยกุล, 2566)

ในช่วงพัฒนาการระยะก่อนการดำเนินการ (Preoperational Stage) เด็กใช้ภาษาเป็นสื่อกลางในการแสดงความคิด ความเข้าใจ และจินตนาการ แม้การคิดยังคงมีลักษณะศูนย์กลางตนเอง แต่ภาษาช่วยให้เด็กเริ่มเปลี่ยนจากการคิดภายในสู่การสื่อสารภายนอก ผ่านการสนทนา การตั้งคำถาม และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำถามที่ครูใช้ในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ สามารถช่วยให้เด็กค่อย ๆ เรียนรู้การรับฟัง มองมุมมองที่หลากหลาย และใช้ภาษาเพื่อสร้างความหมายร่วมกัน ซึ่งล้วนเป็นกระบวนการสำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาให้ก้าวหน้าอย่างเป็นระบบ ภายใต้บรรยากาศทางสังคม-อารมณ์ที่เด็กได้รับการยอมรับและกล้าแสดงออก

ในมุมมองของ เลฟ วีกอตสกี ช่วงปฐมวัยถือเป็นช่วงเวลาทองของการพัฒนาทักษะต่าง ๆ ที่ส่งผลยาวนานต่อชีวิต เด็กในวัยนี้กำลังอยู่ในระยะที่สมองมีความยืดหยุ่นสูงและพร้อมสำหรับการเรียนรู้อย่างเต็มที่ ซึ่งมักถูกเรียกว่า *critical period* ของการพัฒนาภาษา (เจนจิรา ทิมงาม, 2568) ตามแนวคิดของเลฟ วีกอตสกี ภาษาเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เด็กจะพัฒนาได้ดีที่สุดเมื่อได้รับการชี้แนะหรือการสนับสนุนจากผู้ใหญ่หรือเพื่อนที่มีประสบการณ์มากกว่า ซึ่งอยู่ในกรอบของ “เขตพัฒนาการใกล้เคียง” (Zone of Proximal Development: ZPD)

ในบริบทนี้ การตั้งคำถามของครูที่สอดคล้องกับระดับความสามารถของเด็กภายใน ZPD มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง คำถามที่มีความท้าทายพอเหมาะ—ไม่ง่ายหรือยากจนเกินไป—จะช่วยกระตุ้นให้เด็กขยายกรอบความคิด ผูกทักษะการวิเคราะห์ และใช้ภาษาเพื่ออธิบายความคิดของตนเองได้อย่างสร้างสรรค์ การสนับสนุนเช่นนี้จึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยส่งเสริมทั้งพัฒนาการด้านภาษาและกระบวนการคิดของเด็กให้เติบโตอย่างมีประสิทธิภาพ

เจอร็อม บรุนเนอร์ ได้ขยายแนวคิดของวีกอตสกีโดยเสนอแนวคิดเรื่อง “นั่งร้านทางภาษา” (Language Scaffolding) หมายถึงการที่ผู้ใหญ่ช่วยประคับประคองการเรียนรู้ของเด็กผ่านการสนทนา การตั้งคำถาม และการตอบสนองที่เหมาะสม ครูสามารถทำหน้าที่เป็นนั่งร้านให้เด็กได้เรียนรู้ภาษาผ่านการสนทนาในชีวิตประจำวัน โดยเริ่มจากการตั้งคำถามที่ง่ายและค่อย ๆ เพิ่มระดับความซับซ้อน เพื่อกระตุ้นให้เด็กใช้เหตุผลขยายความคิด และใช้คำศัพท์ที่หลากหลายมากขึ้น (Roni Mermelshtine, 2017)

จึงสรุปได้ว่าจากทฤษฎีทั้งสามแนวทาง สามารถมองได้ว่าภาษาไม่ได้เป็นเพียงผลผลิตของพัฒนาการทางสติปัญญา แต่ยังเป็นกระบวนการที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ครูจึงมีบทบาทสำคัญในการเป็น “ผู้อำนวยความสะดวกทางภาษา” ผ่านการใช้คำถามอย่างมีเป้าหมาย ควบคู่กับการ

สร้างสภาพแวดล้อมทางภาษาเชิงสังคมและอารมณ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อเชื่อมโยงระหว่างความคิดของเด็กกับโลกแห่งความเป็นจริง การตั้งคำถามที่เหมาะสมกับระดับพัฒนาการจะช่วยกระตุ้นให้เด็กคิดอย่างมีเหตุผล ฝึกการใช้ภาษาที่ถูกต้อง และพัฒนาทักษะการสื่อสารอย่างสมบูรณ์ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ในระยะยาว

การใช้คำถามของครูในกระบวนการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย

คำถามของครูถือเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการเรียนรู้เชิงสืบเสาะ (Inquiry-Based Learning) เพราะช่วยกระตุ้นให้เด็กเกิดความคิดสงสัย แสวงหาคำตอบ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง การตั้งคำถามที่มีคุณภาพจะช่วยให้เด็กเกิดความคิดอย่างเป็นระบบ รู้จักตั้งข้อสังเกต เปรียบเทียบ วิเคราะห์ และสะท้อนผลการเรียนรู้ของตนผ่านประสบการณ์ตรง (แพรวพรรณ ม่วงแก้ว และปัทมาวดี เล่ห์มงคล, 2566) การใช้คำถามจึงมิใช่เพียงการวัดความเข้าใจ แต่เป็นกระบวนการที่เปิดพื้นที่ให้เด็กได้แสดงความคิดและขยายกรอบการเรียนรู้ของตนอย่างมีความหมาย คำถามของครูในระดับปฐมวัยควรถูกออกแบบให้เหมาะสมกับพัฒนาการทางสติปัญญาและอารมณ์ของเด็ก โดยเฉพาะคำถามที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์จริงและสิ่งที่เด็กคุ้นเคย และส่งเสริมให้เด็กสามารถใช้คำถามปลายเปิดถามในสิ่งที่ตนเองสงสัย หาข้อมูลและอธิบายสิ่งที่ค้นพบ ร่วมกันกับเพื่อนวางแผนสืบค้นได้ ใช้ประสาทสัมผัสในการเก็บข้อมูล สะท้อนความคิด คิดเชื่อมโยงจากสิ่งที่ค้นพบเพื่อนำเสนอและสื่อสารได้ (ลัดดา ประสพคำ อรพรรณ บุตรกตัญญู และชลธิศป สมานิติ, 2566)

ตัวอย่างคำถามที่ใช้ในกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่

1. **คำถามเพื่อการสังเกต (Observation Questions)** เช่น “หนูเห็นอะไรในภาพนี้” ช่วยกระตุ้นให้เด็กฝึกการสังเกตรายละเอียดและอธิบายสิ่งที่พบเห็นด้วยภาษาของตนเอง

2. **คำถามเพื่อการเปรียบเทียบ (Comparison Questions)** เช่น “สิ่งนี้ต่างจากสิ่งนั้นอย่างไร” ช่วยให้เกิดการเรียนรู้การวิเคราะห์ความเหมือนและความแตกต่าง

3. **คำถามเพื่อการคาดคะเน (Prediction Questions)** เช่น “ถ้าเราทำแบบนี้ต่อไป จะเกิดอะไรขึ้น” ช่วยให้เกิดฝึกการคิดเชิงเหตุผลและการคาดการณ์ผลลัพธ์

4. **คำถามเพื่อการอธิบายเหตุผล (Reasoning Questions)** เช่น “ทำไมหนูถึงคิดว่าเป็นแบบนี้” ช่วยให้เกิดฝึกการใช้เหตุผลและอธิบายแนวคิดของตน

5. **คำถามเพื่อการสะท้อนคิด (Reflective Questions)** เช่น “หนูได้เรียนรู้อะไรจากสิ่งนี้” เพื่อส่งเสริมให้เด็กประเมินและตระหนักถึงกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง

จึงสรุปได้ว่าเมื่อครูออกแบบคำถามให้ครอบคลุมทุกระดับของการคิด เด็กจะได้รับการพัฒนาอย่างสมดุลทั้งด้านภาษาและการคิดวิเคราะห์ ส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและยั่งยืน

สภาพแวดล้อมทางภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย

สภาพแวดล้อมทางภาษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพของการเรียนรู้ในวัยปฐมวัย เด็กในช่วงวัยนี้มีความสามารถในการซึมซับภาษาได้อย่างเป็นธรรมชาติ หากได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่อุดมไปด้วยภาษา เด็กจะค่อย ๆ พัฒนาคำศัพท์ โครงสร้างภาษา และทักษะการสื่อสารเชิงสังคมได้อย่างต่อเนื่อง ห้องเรียนที่ส่งเสริมการพูดจึงไม่ใช่เพียงพื้นที่สำหรับการจัดการเรียนการสอน แต่เป็นเสมือน “ชุมชนแห่งภาษา” ที่ให้คุณค่ากับทุกเสียงของเด็กและเปิดโอกาสให้เด็กได้สื่อสารอย่างอิสระ โดยการเสริมแรงทางบวกผ่านการสื่อสาร เช่น การชื่นชม ให้กำลังใจ และกระตุ้นอย่างเหมาะสม เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยให้เด็กมีความมั่นใจ กล้าแสดงออก และพร้อมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับผู้อื่นได้มากขึ้น (นิรมล วงศ์อินพ้อและสธิพร เขาวนชัย, 2565) ดังนั้นครูจำเป็นต้องออกแบบสภาพแวดล้อมและกิจกรรมที่หลากหลาย เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของเด็ก และเปิดโอกาสให้เด็กได้ลงมือทำจริง พร้อมทั้งเรียนรู้ร่วมกันผ่านการสนทนา การเล่น

และการทำงานกลุ่ม ซึ่งจะช่วยสร้างรากฐานทักษะภาษาที่มั่นคงและต่อยอดสู่การเรียนรู้ในระดับต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบสำคัญของสภาพแวดล้อมทางภาษาที่ดี ประกอบด้วย

1. บรรยากาศทางอารมณ์ที่ปลอดภัยและอบอุ่น เด็กจะกล้าพูด กล้าคิด และกล้าแสดงความคิดเห็น เมื่อรู้สึกว่าคุณค่าของตนได้รับการยอมรับ การสร้างสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความอบอุ่น การให้กำลังใจ และการรับฟังอย่างตั้งใจจากผู้ใหญ่ ช่วยให้เกิดความมั่นใจในการใช้ภาษา ทั้งยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาทักษะการคิด การสื่อสาร และการสร้างความไว้วางใจต่อผู้อื่น เด็กที่รู้สึกปลอดภัยจะพร้อมเปิดเผยความคิดความรู้สึก และเกิดการเรียนรู้ทางภาษาที่ลึกซึ้งมากขึ้น

2. สื่อและวัสดุทางภาษาที่หลากหลาย เช่น หนังสือ นิทาน ภาพประกอบ หรือของเล่นที่กระตุ้นการสนทนา ช่วยสร้างโอกาสในการเรียนรู้คำศัพท์ใหม่และการเล่าเรื่อง การจัดสื่อให้หลากหลายและเข้าถึงง่ายยังช่วยกระตุ้นให้เกิดความสนใจใคร่รู้ เด็กจะได้ฝึกใช้ภาษาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การตั้งคำถาม การตอบคำถาม การเลียนแบบบทสนทนา หรือการสร้างเรื่องราวจากสิ่งที่พบเห็น สื่อทางภาษานี้ยังช่วยส่งเสริมทักษะด้านจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ และการใช้ภาษาที่เหมาะสมกับบริบท

3. การมีปฏิสัมพันธ์ทางภาษาอย่างต่อเนื่อง ทั้งระหว่างครูกับเด็ก และระหว่างเด็กกับเพื่อน ซึ่งส่งผลให้เด็กได้ฝึกฟัง พูด และเรียนรู้การใช้ภาษาในสถานการณ์จริง การมีปฏิสัมพันธ์ที่สม่ำเสมอช่วยให้เด็กเรียนรู้กระบวนการสื่อสารตามธรรมชาติ เช่น การผลัดกันพูด การฟังอย่างตั้งใจ การใช้ภาษาท่าทาง และการแสดงออกเพื่อสื่อความหมาย นอกจากนี้ การมีปฏิสัมพันธ์ยังเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทักษะสังคม ทำให้เด็กเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน การเข้าใจผู้อื่น และการพึ่งพาอาศัยกันในกลุ่มเพื่อน ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข (กนกอร สังข์จันทร์ และคณะ, 2567)

เมื่อองค์ประกอบเหล่านี้ทำงานร่วมกัน ห้องเรียนจะกลายเป็นพื้นที่แห่งการสื่อสารที่มีชีวิต เด็กสามารถเรียนรู้ภาษาอย่างมีความหมาย ฝึกการคิด การตั้งคำถาม และการใช้ภาษาเพื่อเชื่อมโยงกับสังคมรอบตัวได้อย่างเป็นธรรมชาติ ครูในฐานะผู้ออกแบบสภาพแวดล้อมจึงควรสร้างบรรยากาศที่เปิดกว้างต่อการพูดและเคารพในเสียงของเด็กทุกคน เพื่อวางรากฐานการเป็นผู้สื่อสารที่มั่นใจและมีประสิทธิภาพในอนาคต

จึงสรุปได้ว่าพัฒนาการทางภาษา การพูด และสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นองค์รวม ภาษาไม่เพียงเป็นผลของพัฒนาการทางสติปัญญา หากยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้าใจตนเอง การสื่อสารกับผู้อื่น และการเรียนรู้ร่วมกัน การตั้งคำถามของครูมีบทบาทเป็นทั้งเครื่องมือทางภาษาที่ช่วยกระตุ้นการคิดและการพูด รวมถึงเป็นสื่อกลางทางสังคมและอารมณ์ที่ทำให้เด็กได้ฝึกการฟัง เข้าใจ และเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น การออกแบบคำถามที่เหมาะสมกับระดับพัฒนาการของเด็กในบรรยากาศที่ปลอดภัยและอุดมด้วยภาษา จะช่วยเสริมให้เด็กมีทักษะทางภาษา การคิดเชิงเหตุผล และความฉลาดทางอารมณ์ไปพร้อมกัน อันเป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการเติบโตเป็นผู้สื่อสารที่มีประสิทธิภาพในสังคม

ผลการศึกษาและสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงทฤษฎี สามารถสังเคราะห์สาระสำคัญที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางภาษา และบทบาทของครูในการใช้คำถามเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยดังตารางที่ 1 ต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ตารางสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ต่อไปนี้ตารางที่ 1 ตารางสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ลำดับ	ประเด็นสำคัญ	แนวคิด / ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	สาระสำคัญของแนวคิด	การเชื่อมโยงสู่บทบาทของครูในการใช้คำถาม
1	พัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัย	ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Development Theory) ของ ฌ็อง เปียเจต์ (Jean Piaget)	เด็กพัฒนาภาษาไปพร้อมกับพัฒนาการทางสติปัญญา โดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการคิด แสดงความเข้าใจ และสื่อสารกับผู้อื่น ภาษาเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ตรง	ครูควรตั้งคำถามที่ช่วยให้เด็กเชื่อมโยงประสบการณ์ของตนกับคำศัพท์หรือแนวคิดใหม่ๆ เช่น “หนูคิดว่าสิ่งนี้ใช้ทำอะไรได้บ้าง” เพื่อกระตุ้นการคิดและขยายความเข้าใจทางภาษา
2	ภาษาในฐานะเครื่องมือของการเรียนรู้ทางสังคม	ทฤษฎีสังคมวัฒนธรรม (Sociocultural Theory) ของ เลฟ วี กอตสกี (Lev Vygotsky)	การพัฒนาภาษาเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยเฉพาะใน “เขตพัฒนาการใกล้เคียง” (ZPD) ซึ่งเด็กสามารถเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อได้รับการสนับสนุนจากผู้ใหญ่หรือเพื่อนที่มีความสามารถมากกว่า	ครูควรใช้คำถามที่อยู่ในระดับความสามารถของเด็ก เพื่อกระตุ้นการคิดใน ZPD เช่น “ถ้าเราลองทำอีกแบบหนึ่งจะเกิดอะไรขึ้น” เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กขยายกรอบความคิดและภาษา
3	การเรียนรู้ภาษาผ่านการชี้นำของผู้ใหญ่	แนวคิดนั่งร้านทางภาษา (Language Scaffolding) ของ เจอโรม บรุนเนอร์ (Jerome Bruner)	การใช้ภาษาของผู้ใหญ่ในการสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็กผ่านการสนทนา การตั้งคำถาม และการชี้แนะอย่างเหมาะสม โดยค่อยๆ ลดการช่วยเหลือลงเมื่อเด็กสามารถใช้ภาษาได้ด้วยตนเอง	ครูทำหน้าที่เป็น “นั่งร้านทางภาษา” โดยใช้คำถามลำดับจากง่ายไปยาก เช่น “หนูเห็นอะไร – ทำไม่ถึงคิดอย่างนั้น – แล้วต่อไปจะเกิดอะไร” เพื่อส่งเสริมให้เด็กใช้เหตุผลและขยายคำศัพท์
4	การใช้คำถามของครูในกระบวนการเรียนรู้	แนวคิดการเรียนรู้เชิงสืบเสาะ (Inquiry-Based Learning)	การตั้งคำถามช่วยกระตุ้นการคิด การสังเกต การวิเคราะห์ และการสรุป เด็กเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองจาก	ครูควรออกแบบคำถามหลากหลายระดับ เช่น คำถามเพื่อสังเกต เปรียบเทียบ คาดคะเน อธิบายเหตุผล และ

ลำดับ	ประเด็นสำคัญ	แนวคิด / ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	สาระสำคัญของแนวคิด	การเชื่อมโยงสู่บทบาทของครูในการใช้คำถาม
			ประสบการณ์จริง การถามที่มีคุณภาพจึงเป็นหัวใจของการเรียนรู้ที่มีความหมาย	สะท้อนคิด เพื่อพัฒนาเด็กทั้งด้านภาษาและการคิดวิเคราะห์
5	สภาพแวดล้อมทางภาษาในห้องเรียนปฐมวัย	แนวคิดการสร้างสภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ (Language-Rich Environment)	สภาพแวดล้อมทางภาษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาการทางภาษาของเด็ก ห้องเรียนที่อุดมด้วยภาษาและบรรยากาศอบอุ่นจะกระตุ้นให้เด็กกล้าแสดงออกทางความคิดและฝึกใช้ภาษาอย่างต่อเนื่อง	ครูควรสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เปิดกว้าง ใช้คำถามเพื่อชวนพูด สนทนา และส่งเสริมให้เด็กได้ใช้ภาษาจริงในสถานการณ์หลากหลาย เช่น “ใครอยากเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นวันนี้ให้เพื่อนฟังบ้าง”
6	การบูรณาการภาษา การคิด และอารมณ์ในกระบวนการเรียนรู้	แนวคิดองค์รวมของพัฒนาการ (Holistic Development in Early Childhood)	ภาษาเป็นทั้งผลลัพธ์และเครื่องมือของพัฒนาการทางสติปัญญา อารมณ์ และสังคม การสื่อสารและการตั้งคำถามช่วยให้เด็กเรียนรู้ตนเอง เข้าใจผู้อื่น และสร้างความสัมพันธ์ในสังคม	ครูควรใช้คำถามที่เปิดโอกาสให้เด็กแสดงความรู้สึก ความคิดเห็น และประสบการณ์ เพื่อเชื่อมโยงภาษาเข้ากับอารมณ์และทักษะทางสังคม เช่น “หนูรู้สึกอย่างไรเมื่อช่วยเพื่อนทำงานเสร็จ”

จึงสรุปได้ว่าการพัฒนาภาษาเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นองค์รวม ทั้งด้านพัฒนาการและประสบการณ์การเรียนรู้ เด็กจะพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพเมื่ออยู่ในบริบทการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ได้สื่อสาร คิด วิเคราะห์ และตั้งคำถามด้วยตนเอง โดยมีครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ผ่านการใช้คำถามอย่างมีจุดมุ่งหมายและเหมาะสมกับระดับพัฒนาการของเด็ก

บทบาทของครูในการใช้คำถามเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมแห่งการพูด

ในห้องเรียนปฐมวัย คำถามของครูอาจเป็นเพียงเสียงหนึ่งในบทสนทนา หรืออาจเป็น “จุดเริ่มต้นของการคิด” ที่เปลี่ยนการเรียนรู้ของเด็กทั้งระบบก็ได้ คำถามที่ดีไม่เพียงชวนให้เด็กตอบ แต่ชวนให้เด็กคิด กล้าพูด และค้นหาความหมายของโลกด้วยตนเอง จากการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่าครูปฐมวัยมีบทบาทสำคัญในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้และสร้างสภาพแวดล้อมทางภาษาที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะการพูดของเด็กปฐมวัย การใช้คำถามของครูมิได้เป็นเพียงเครื่องมือในการตรวจสอบความเข้าใจเท่านั้น แต่เป็น “กระบวนการเรียนรู้” ที่ช่วยกระตุ้นให้เด็กคิด วิเคราะห์ และเชื่อมโยงประสบการณ์ของตนเองกับโลกแห่งความเป็นจริง โดยมีครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกทางภาษา (Language Facilitator) ที่

ออกแบบคำถามให้เหมาะสมกับระดับพัฒนาการของเด็ก และใช้คำถามเป็นสื่อกลางในการสร้างปฏิสัมพันธ์ และส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีความหมาย

ประเด็นสำคัญที่ควรตั้งคำถามต่อคือ “ครูจะใช้คำถามอย่างไรให้เด็กไม่เพียงตอบได้ แต่ ‘อยากพูด’ และ ‘กล้าคิด’ ต่อไป” ซึ่งสามารถอธิบายบทบาทของครูได้ดังนี้

1. บทบาทในการกระตุ้นการคิดและพัฒนาภาษา

ครูควรใช้คำถามเป็นเครื่องมือกระตุ้นให้เด็กใช้ภาษาในการคิดและอธิบายความเข้าใจของตน โดยเฉพาะคำถามปลายเปิดที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์จริง เช่น “หนูคิดว่าเกิดอะไรขึ้นต่อจากนี้” หรือ “ทำไมหนูถึงคิดว่าเป็นแบบนี้” เพื่อให้เด็กฝึกการคิดเชิงเหตุผลและพัฒนาความเข้าใจทางภาษาในระดับที่ลึกขึ้น

2. บทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

ครูควรออกแบบคำถามที่อยู่ใน “เขตพัฒนาการใกล้เคียง” (Zone of Proximal Development: ZPD) เพื่อช่วยให้เด็กสามารถคิดและตอบสนองได้ในระดับที่สูงขึ้น คำถามที่ท้าทายแต่ไม่เกินศักยภาพจะกระตุ้นให้เด็กพัฒนาทักษะการสื่อสารและความเข้าใจทางภาษาได้ต่อเนื่อง

3. บทบาทในการทำหน้าที่เป็นนั่งร้านทางภาษา

ครูควรใช้เทคนิค “นั่งร้านทางภาษา” (Language Scaffolding) โดยเริ่มจากคำถามง่าย ๆ แล้วค่อยเพิ่มระดับความซับซ้อน เพื่อประคับประคองให้เด็กเรียนรู้การใช้ภาษาอย่างมั่นใจ เช่น “หนูเห็นอะไร” → “ทำไมถึงคิดอย่างนั้น” → “แล้วต่อไปจะเกิดอะไรขึ้น” วิธีนี้ช่วยให้เด็กขยายคำศัพท์และเรียนรู้การสร้างประโยคที่ซับซ้อนมากขึ้น

4. บทบาทในการออกแบบคำถามเชิงสืบเสาะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

ครูควรใช้คำถามที่กระตุ้นให้เด็กคิด วิเคราะห์ และค้นหาคำตอบด้วยตนเอง เช่น คำถามเพื่อการสังเกต เปรียบเทียบ คาดคะเน และสะท้อนคิด เพื่อให้เด็กได้ใช้ภาษาในการแสดงความคิดและสรุปความเข้าใจจากประสบการณ์จริง

5. บทบาทในการสร้างสภาพแวดล้อมทางภาษาที่อุดมและปลอดภัย

ครูควรสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นและส่งเสริมให้เด็กกล้าพูด กล้าตอบ และกล้าถาม โดยการใช้คำพูดเชิงบวก รับฟังด้วยความตั้งใจ และให้โอกาสเด็กทุกคนได้แสดงออก ควบคู่กับการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคม-อารมณ์ที่เด็กรู้สึกปลอดภัยและมีคุณค่าในตนเอง การจัดพื้นที่ในห้องเรียน เช่น มุมเล่าเรื่องหรือกิจกรรมกลุ่มย่อย ควรเอื้อต่อการสนทนาและการใช้คำถามอย่างเป็นธรรมชาติ

จากบทบาทดังกล่าว จะเห็นได้ว่าคำถามของครูมิได้เป็นเพียง “เครื่องมือการสอน” แต่เป็น “กลไกสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารในห้องเรียน” ที่เปิดโอกาสให้เด็กได้คิด พูด และเรียนรู้ที่มีความหมาย ซึ่งยังเป็นประเด็นที่ควรได้รับการศึกษาและพัฒนาอย่างต่อเนื่องในบริบทการศึกษาปฐมวัย

จึงสรุปได้ว่าครูปฐมวัยมีบทบาทสำคัญในการออกแบบคำถามและสร้างสภาพแวดล้อมทางภาษาที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะการพูดของเด็ก คำถามของครูเป็นมากกว่าเครื่องมือในการประเมินความรู้ แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้เด็กได้คิด วิเคราะห์ และสื่อสารอย่างมีความหมาย การใช้คำถามที่เหมาะสมช่วยกระตุ้นกระบวนการคิดเชิงเหตุผล ส่งเสริมการใช้ภาษาอย่างสร้างสรรค์ และสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกในห้องเรียน บทบาทของครูในการใช้คำถามเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมแห่งการพูดสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 2 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2 สรุปบทบาทของครูในการใช้คำถามเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมแห่งการพูด

ลำดับ	บทบาทของครู	แนวทางการปฏิบัติ	ประเด็นสำคัญต่อพัฒนาการทางภาษา
1	กระตุ้นและส่งเสริมการคิดผ่านคำถาม	ใช้คำถามปลายเปิดเพื่อกระตุ้นให้เด็กคิด วิเคราะห์ และอธิบายความคิดเห็นของตน เช่น “ทำไมหนูคิดว่าเป็นแบบนี้” หรือ “ถ้าเกิดเหตุการณ์นี้ หนูจะทำอะไร”	เด็กได้รับการส่งเสริมการคิดเชิงเหตุผล เชื่อมโยงประสบการณ์ และขยายคลังคำศัพท์ทางภาษา
2	สร้างสภาพแวดล้อมทางภาษาที่ปลอดภัยและอบอุ่น	ใช้คำพูดเชิงบวก รับฟังด้วยความเข้าใจ และจัดพื้นที่ให้เด็กได้สนทนาอย่างอิสระ เช่น มุมเล่าเรื่องหรือกิจกรรมกลุ่มย่อย	เด็กรู้สึกมั่นใจในการใช้ภาษา กล้าแสดงความคิดเห็น และสื่อสารอย่างเป็นธรรมชาติ
3	พัฒนาทักษะการสื่อสารและการฟังอย่างมีความหมาย	ใช้เทคนิคการถามต่อยอด (Probing) หรือขยายคำตอบของเด็ก (Expansion) เพื่อให้บทสนทนาต่อเนื่อง	เด็กพัฒนาทักษะการสื่อสารแบบสองทาง รู้จักฟัง พูด และเรียบเรียงความคิดได้ชัดเจนขึ้น
4	บูรณาการคำถามกับกิจกรรมการเรียนรู้ประจำวัน	ตั้งคำถามในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเล่น ศิลปะ หรือการสังเกตธรรมชาติ เพื่อกระตุ้นให้เด็กอธิบายสิ่งที่ทำหรือคิด	เด็กเรียนรู้ภาษาในสถานการณ์จริง และเห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและการเรียนรู้
5	เป็นแบบอย่างทางภาษา (Language Model)	ใช้น้ำเสียงอ่อนโยน ถ้อยคำสุภาพ และออกเสียงชัดเจนในการตั้งคำถามและสนทนา	เด็กซึมซับรูปแบบภาษามารยาททางการสื่อสารและพัฒนาความเข้าใจการใช้ภาษาอย่างเหมาะสม

จึงสรุปได้ว่าบทบาทของครูในการใช้คำถามเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมแห่งการพูดมีความสำคัญต่อการพัฒนาทักษะทางภาษาและกระบวนการคิดของเด็กปฐมวัยอย่างรอบด้าน การตั้งคำถามของครูมิได้เป็นเพียงการสื่อสารเชิงการเรียนการสอน แต่เป็นกระบวนการกระตุ้นให้เด็กได้คิด วิเคราะห์ และแสดงออกทางภาษาอย่างสร้างสรรค์ ครูที่สามารถออกแบบคำถามได้อย่างเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก และใช้คำถามเป็นเครื่องมือในการสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกในห้องเรียน จะช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้ภาษาเกิดขึ้นอย่างมีความหมายและยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่ว่าด้วยมิติการใช้คำถามของครูปฐมวัยเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษา

จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการใช้คำถามของครูปฐมวัยในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่าการตั้งคำถามมิได้เป็นเพียงเครื่องมือในการตรวจสอบความเข้าใจของเด็กเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็น “กลไกแห่งการสื่อสารและการพัฒนาภาษา” ที่ช่วยเปิดพื้นที่ให้เด็กได้คิด แสดงออก และสร้างความหมายร่วมกับผู้อื่นอย่างมีคุณค่า แนวทางการใช้คำถามของครูจึงมีความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ในระดับปฐมวัย

ซึ่งเป็นช่วงวัยที่เด็กกำลังพัฒนาทักษะด้านภาษาอย่างก้าวกระโดด ผ่านประสบการณ์ที่อบอุ่น เป็นธรรมชาติ และเต็มไปด้วยปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้ในงานนี้ ทำให้สามารถจำแนกบทบาทของครูในการใช้คำถามออกเป็นมิติต่าง ๆ ที่สะท้อนรูปแบบการปฏิบัติที่ละเอียดอ่อน ลุ่มลึก และเหมาะสมกับธรรมชาติของเด็กปฐมวัย แต่ละมิติมีลักษณะเฉพาะที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาอย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการชวนเด็กคิดอย่างอ่อนโยน การสร้างวงสนทนาที่อบอุ่นปลอดภัย การพยุ่งการสื่อสารให้ต่อเนื่อง ไปจนถึงการเป็นแบบอย่างคำพูดที่สวยงามและเหมาะสม

องค์ความรู้ใหม่เหล่านี้จึงเป็นกรอบแนวคิดที่ช่วยอธิบาย “ความหมายของการใช้คำถามในบริบทปฐมวัย” ให้ชัดเจนขึ้น และสะท้อนให้เห็นว่า ครูปฐมวัยสามารถใช้คำถามเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทักษะทางภาษาอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กและสร้างประสบการณ์ที่มีความหมายต่อการเติบโตทั้งด้านภาษาและการคิดของเด็กปฐมวัย

เพื่อให้เห็นบทบาทของครูในการใช้คำถามอย่างเป็นระบบ จึงสังเคราะห์ออกเป็น 5 มิติของการใช้คำถามเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย ดังตารางที่ 3 ต่อไปนี้ โดยแต่ละมิติสะท้อนทั้งบทบาท แนวทางการปฏิบัติ และคุณค่าทางพัฒนาการภาษาที่เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม

ตารางที่ 3 องค์ความรู้ใหม่ว่าด้วยมิติการใช้คำถามของครูปฐมวัยเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษา

ลำดับ	มิติองค์ความรู้ใหม่	บทบาทของครู	แนวทางการปฏิบัติ	ผลต่อพัฒนาการทางภาษา
1	มิติการชวนคิดอย่างอ่อนโยน (Gentle Thinking Prompt)	ครูชักชวนให้เด็กคิด วิเคราะห์ และอธิบายความคิดของตน	ใช้คำถามปลายเปิด เชิงชวนคุย เช่น “หนูคิดว่าเพราะอะไรนะ”	เด็กคิดเป็น มีเหตุผล และเพิ่มคลังคำศัพท์
2	มิติการสร้างวงสนทนาอบอุ่น (Warm Conversation Space)	ครูสร้างบรรยากาศการพูดคุยที่ปลอดภัยและเป็นกันเอง	ใช้คำพูดเชิงบวก รับฟังด้วยความเข้าใจ จัดพื้นที่ให้สนทนา	เด็กกล้าพูด มั่นใจ และใช้ภาษาอย่างเป็นธรรมชาติ
3	มิติการต่อยอดบทสนทนาอย่างใส่ใจ (Caring Conversational Support)	ครูช่วยให้การสนทนาของเด็กดำเนินต่อเนื่องและลึกขึ้น	ใช้ Probing / Expansion เช่น “แล้วต่อจากนั้นล่ะลูก?”	เด็กสื่อสารสองทางได้ดีขึ้น และเรียบเรียงความคิดได้ชัดเจน
4	มิติภาษาจากประสบการณ์รอบตัว (Everyday Experience Talk)	ครูผสานคำถามเข้ากับกิจกรรมประจำวัน	ตั้งคำถามระหว่างเล่น ทำกิจกรรม ศิลปะ หรือสำรวจธรรมชาติ	เด็กใช้ภาษาตามสถานการณ์จริงและเข้าใจความหมายของภาษาในบริบท

ลำดับ	มิติองค์ความรู้ใหม่	บทบาทของครู	แนวทางการปฏิบัติ	ผลต่อการพัฒนาทางภาษา
5	มิติการเป็นแบบอย่างคำพูดสวยงาม (Graceful Language Modeling)	ครูเป็นแบบอย่างการพูดที่สุภาพ ชัดเจน และอ่อนโยน	ใช้น้ำเสียงนุ่มนวล คำพูดสุภาพ ตั้งคำถามด้วยถ้อยคำเข้าใจง่าย	เด็กเรียนรู้มารยาทการพูดและรูปแบบภาษาอย่างเหมาะสม

จากตารางที่นำเสนอ สามารถสรุปได้ว่า “การใช้คำถามของครูปฐมวัย” เป็นกระบวนการที่มีความละเอียดอ่อนและมีความหมายเชิงพัฒนาการในหลายมิติ มิติต่าง ๆ ที่สังเคราะห์ขึ้นสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับการคิด การสื่อสาร และการเรียนรู้ทางสังคมของเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม ครูมิได้เพียงทำหน้าที่ตั้งคำถาม แต่ยังทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกทางภาษา ผู้สร้างพื้นที่สนทนาที่ปลอดภัย ผู้ต่อยอดบทสนทนา ผู้บูรณาการคำถามในกิจกรรมประจำวัน และผู้เป็นต้นแบบการใช้ภาษาที่เหมาะสม

องค์ความรู้ใหม่จากการสังเคราะห์จึงชี้ให้เห็นว่า การใช้คำถามของครูเป็นทั้ง “เครื่องมือ” และ “กระบวนการทางการเรียนรู้” ที่ช่วยให้เด็กได้มีโอกาสสำรวจความคิด แสดงความรู้สึก สื่อสารอย่างมั่นใจ และพัฒนาภาษาในสถานการณ์จริงอย่างหลากหลาย การดำเนินงานตามมิติทั้งห้านี้ส่งผลให้สภาพแวดล้อมการเรียนรู้มีความอุดมด้วยภาษา เด็กเกิดแรงจูงใจในการพูดและคิด และสามารถพัฒนาความเข้าใจทางภาษาได้อย่างลึกซึ้งและยั่งยืน

จึงสรุปได้ว่ามิติการใช้คำถามของครูปฐมวัยตามตารางนี้ เป็นกรอบแนวคิดที่ช่วยให้การจัดประสบการณ์การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับพัฒนาการธรรมชาติของเด็ก และส่งเสริมทักษะทางภาษาซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ในทุกด้านต่อไปในอนาคต

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบทบาทของครูในการใช้คำถามเพื่อส่งเสริมทักษะการพูดของเด็กปฐมวัย พบว่า “คำถามของครู” เป็นเครื่องมือทางภาษาที่มีพลังอย่างยิ่งต่อการพัฒนาทักษะด้านภาษา การคิด และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของเด็กในวัยปฐมวัย โดยคำถามที่เหมาะสมสามารถกระตุ้นกระบวนการคิดเชิงเหตุผล ขยายคลังคำศัพท์ เปิดพื้นที่ให้เด็กได้แสดงออก และสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกในห้องเรียน

การวิเคราะห์ยังพบว่า การใช้คำถามของครูมีบทบาทสำคัญในหลายมิติ ได้แก่ การชวนคิดอย่างอ่อนโยน การสร้างวงสนทนาที่อบอุ่นปลอดภัย การต่อยอดบทสนทนาอย่างใส่ใจ การบูรณาการคำถามเข้ากับกิจกรรมประจำวัน และการทำหน้าที่เป็นแบบอย่างการใช้ภาษาที่สุภาพและชัดเจน มิติต่าง ๆ เหล่านี้ทำงานร่วมกันเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมทางภาษาที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งเอื้อต่อการเรียนรู้ตามธรรมชาติของเด็ก และช่วยให้เด็กพัฒนาทักษะการสื่อสารอย่างเป็นองค์รวม

โดยสรุป การใช้คำถามของครูปฐมวัยไม่เพียงทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสอบถามหรือประเมินผล แต่เป็น “กระบวนการเรียนรู้” ที่ช่วยพัฒนาเด็กอย่างรอบด้าน ทั้งด้านภาษา การคิด อารมณ์ และสังคม ครูที่สามารถใช้คำถามได้อย่างมีคุณภาพ และออกแบบปฏิสัมพันธ์ให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก จะช่วยให้เด็กกล้าแสดงออก มั่นใจในการสื่อสาร และมีพื้นฐานการเรียนรู้ที่แข็งแกร่งในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ระดับนโยบายสถานศึกษา

1. สถานศึกษาควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการใช้คำถามเพื่อพัฒนาทักษะภาษาเป็นแนวปฏิบัติร่วมของครูทั้งโรงเรียน โดยบูรณาการในแผนการจัดการเรียนรู้และการประเมินพัฒนาการเด็ก
2. ควรจัดอบรมและพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับเทคนิคการตั้งคำถาม การสร้างสภาพแวดล้อมทางภาษา และการสนทนาเชิงคุณภาพ
3. ควรสนับสนุนทรัพยากรและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ เช่น มุมเล่าเรื่อง มุมบทบาทสมมติ หรือศูนย์การเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพูดคุยและการตั้งคำถาม

2. ระดับการจัดการเรียนการสอน

1. ครูควรพัฒนาทักษะการใช้คำถามปลายเปิดอย่างต่อเนื่อง เพื่อกระตุ้นให้เด็กคิด วิเคราะห์ และแสดงความคิดของตนเองอย่างอิสระ
2. ควรสร้างบรรยากาศการสนทนาที่อบอุ่น ปลอดภัย ไม่ตำหนิความผิดพลาด และให้เด็กทุกคนมีโอกาสพูดอย่างเท่าเทียม
3. ครูควรใช้เทคนิคการต่อยอดคำตอบ (Probing) และการขยายคำพูดของเด็ก (Expansion) เพื่อให้บทสนทนาดำเนินได้ลึกและมีความหมายยิ่งขึ้น
4. ควรบูรณาการคำถามเข้ากับกิจวัตรประจำวัน เช่น การเล่น การสำรวจ และการเล่านิทาน เพื่อให้ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตจริงของเด็ก
5. ครูควรเป็นแบบอย่างทางภาษาที่ดี ทั้งด้านน้ำเสียง คำพูด และท่าที เพื่อสะท้อนมารยาททางภาษาและรูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมให้เด็กซึมซับ

3. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

1. ควรส่งเสริมให้ผู้ปกครองใช้คำถามปลายเปิดในการสื่อสารกับเด็กในชีวิตประจำวัน เช่น การพูดคุยหลังเลิกเรียนหรือระหว่างทำกิจกรรมร่วมกัน
2. สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมหรือสื่อแนะนำผู้ปกครองเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา เพื่อสร้างความเข้าใจที่สอดคล้องระหว่างบ้านและโรงเรียน
3. ควรสร้างความร่วมมือระหว่างครูและผู้ปกครองในการแลกเปลี่ยนข้อมูลพัฒนาการด้านภาษา เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเด็กอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ควรมีการศึกษาผลของการใช้คำถามในประเภทต่าง ๆ (เช่น คำถามสร้างสรรค์ คำถามเชิงเหตุผล) ต่อพัฒนาการภาษาของเด็กในแต่ละช่วงวัย
2. ควรวิจัยรูปแบบการพัฒนาครูที่มีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างทักษะการสนทนาและการตั้งคำถามเพื่อส่งเสริมภาษา
3. ควรมีการศึกษาเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อพัฒนากลยุทธ์การใช้คำถามที่เหมาะสมกับบริบทห้องเรียนจริง
4. ควรศึกษาองค์ประกอบสนับสนุนอื่น ๆ เช่น บทบาทของผู้ปกครอง บริบททางวัฒนธรรม หรือสภาพแวดล้อมทางสังคม-อารมณ์ ที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการพูดของเด็ก

เอกสารอ้างอิง

- กนกอร สังข์จันทร์, ทิพย์อักษร พุทธสริน, และ กมลวรรณ สุคะโต. (2567). การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยในศตวรรษที่ 21: ด้านทักษะการสื่อสารและความร่วมมือ. *วารสารวิจัยและนวัตกรรมเพื่อความยั่งยืน (JRIS)*, 1(5), 27–41.
- กนกอร ยั่งยืน, อัญชลี ไสยวรรณ, และ ประดิษฐา ภาษาประเทศ. (2565). การพัฒนาพฤติกรรมการสื่อสารของเด็กปฐมวัยโดยใช้การจัดประสบการณ์ตามแนวคิด 4-H ของโรงเรียนอนุบาลวัดพิชัยสงคราม จังหวัดสมุทรปราการ. *ศึกษา วารสารศึกษาศาสตร์*, 9(2), 132–143.
- เจนจิรา ทิมงาม, ดารารัตน์ อุทัยพยัคฆ์, และ ศุภวรรณ เล็กวิไล. (2568). ผลการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบร่วมมือประกอบปริศนาคำทายที่มีต่อความสามารถด้านการอ่านและเขียนของเด็กปฐมวัย โรงเรียนเทพรัตน์ จังหวัดชัยนาท. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 23(1).
- ธนภรณ์ จรรยาขันติกุล, มาวิญญะย์ สาและ, จุฑามาศ พุทธิวรรณ, และ ปัญญา แก้วมาลัยรัตน์. (2568). การพัฒนาทักษะด้านการพูดสำหรับเด็กปฐมวัยโดยใช้กิจกรรมเล่านิทานเป็นฐาน. *วารสารการบริหารการศึกษาและนวัตกรรมการศึกษา*, 5(1), 97–107.
- นัตยา หกพันนา, สฤณี ศรีขาว, และ นิราศ จันทร์จิต. (2565). รูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการสื่อสารและความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัย. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(11).
- นิคม วงศ์อินพ้อ, และ สติพร เซวณชัย. (2565). การศึกษาสภาพและแนวทางการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(8), 306–321.
- แพรวพรรณ ม่วงแก้ว, และ ปัทมาวดี เล่ห์มงคล. (2566). ผลการจัดกิจกรรมประกอบอาหารโดยใช้กระบวนการสืบเสาะหาความรู้เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านอาหารในเด็กปฐมวัย. *วารสารมหาจุฬาริชาทร*, 10(1), 235–248.
- ยุทธชัย ศิลาลง. (2566). แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาในระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กอนุบาล: การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างพระดัด (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- ลัดดา ประสพคำ, อรพรรณ บุตรกตัญญู, และ ชลาธิป สมานิต. (2566). ผลของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานที่มีต่อทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย. *วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ.*, 16(2), 13–29.
- ศุภวัฒน์ บุญนาคี, ชุติพร นาห้วน, ปาริฉัตร ไชยเดช, พิชญา ณ พัทลุง, และ ยุรัตน์ดา สุขไชย. (2566). การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning เพื่อส่งเสริมทักษะการสื่อสารสำหรับเด็กปฐมวัย. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 8(3).
- สาคร วุฒิสักดิ์ชัยกุล. (2566). ผลของการใช้ชุดนิทานอีสปร้อยกรองเพื่อส่งเสริมทักษะทางภาษาของเด็กอนุบาลปีที่ 3. *วารสารการจัดการทางการศึกษาปฐมวัย*, 4(1), 11–20.
- Mermelshtine, R. (2017). Parent–child learning interactions: A review of the literature on scaffolding. *British Journal of Educational Psychology*, 87(2), 241–254.